

NA SKRZYŻOWANIU POSTĘPOWAŃ – ZBIEG POSTĘPOWAŃ EGZEKUCYJNYCH Z POSTĘPOWANIEM UPADŁOŚCIOWYM

1. Wprowadzenie

Jedno z żydowskich powiedzeń mówi, że „żona i weksel zawsze wracają”¹. Skupiając się na jego drugiej części można dostrzec, że wskazuje ono pewną prawdę: żaden dłużnik nie może uciec od swojego długu, nawet jeśli nie chce wykonać swojego zobowiązania. Prawo zna bowiem odpowiednie mechanizmy, by wyegzekwować od niego jego powinność, jeżeli tylko jest to możliwe.

Wśród nich, pierwsze miejsce zajmuje oczywiście postępowanie egzekucyjne (zarówno sądowe, jak i administracyjne), ale nie mniej istotne jest także postępowanie upadłościowe. Może zdarzyć się, że w określonej sprawie oba postępowania znajdą zastosowanie. W takiej sytuacji powstaje pytanie: na jakich zasadach będzie toczyło się dalsze postępowanie? Chociaż regulacje prawne wydają się w tej kwestii jasne i precyzyjne, to praktyka dowodzi, że ich stosowanie nie zawsze jest bezproblemowe.

Do zwrócenia uwagi na tę materię skłania aktualnie czas przemian w regulacjach prawnych dotyczących omawianego zagadnienia, bowiem z początkiem 2016 roku, wraz z wejściem w życie ustawy z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. z 2016 r. poz. 1574 ze zm.), zaszły istotne zmiany w postępowaniu upadłościowym.

2. Egzekucja

Jeżeli dłużnik nie chce spełnić swojego zobowiązania, celem jego uzyskania należy przeprowadzić egzekucję. Polega ona na przewidzianym ustawą zastosowaniu przymusu², którego przedmiotem może być bądź to osoba dłużnika (egzekucja personalna – może polegać np. na zastosowaniu wobec dłużnika aresztu), bądź jego majątek (egzekucja realna)³. W drugim przypadku egzekucja może być skierowana albo do całego majątku dłużnika i na rzecz wszystkich wierzycieli (egzekucja uniwersalna; można spotkać też określenie egzekucja generalna), albo do części majątku i na rzecz poszczególnych wierzycieli (egzekucja singularna; określana też mianem indywidualnej)⁴.

* Autor jest studentem Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego oraz Università degli Studi di Padova (Uniwersytetu Padewskiego) w ramach programu Erasmus+.

¹ H. Safrin, *Przy szabasonych świecach. Wieczór drugi*, Łódź 1981, s. 189.

² E. Wengerek, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1978, s. 9.

³ H. Dolecki, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 2015, s. 363.

⁴ Por. wyrok SN z dnia 12 maja 2011 r., II UK 308/10 (www.sn.pl); wyrok SN z dnia 9 grudnia 2010 r., III CSK 46/10 (www.sn.pl); wyrok SN z dnia 15 maja 2014 r., III UK 156/13 (www.sn.pl); wyrok SN z dnia

Prawu polskiemu znane są dwa typy postępowania egzekucyjnego: sądowe oraz administracyjne. W świetle przedstawionego podziału są to egzekucje syngularne. Nasz system prawny zna także egzekucję uniwersalną – w postaci postępowania upadłościowego. Ponadto w Polsce spotkać można także formę pośrednią – egzekucję generalną poprzez zarząd przymusowy, która skierowana jest do całego majątku dłużnika, lecz na rzecz poszczególnych wierzycieli⁵. Natomiast w przypadku nieuiszczenia przez dłużnika wymierzonej mu kary grzywny można zastosować wobec niego karę aresztu, co wskazuje się czasem jako rzadki w dzisiejszych czasach przykład egzekucji personalnej⁶.

3. Postępowania egzekucyjne

3.1. Regulacje prawne

Sądowe postępowanie egzekucyjne uregulowane jest przepisami k.p.c. Zastosowanie pomocnicze znajduje tutaj także ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. z 2016 r. poz. 1138 ze zm.).

Natomiast postępowanie egzekucyjne w administracji uregulowane jest ustawą z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz.U. z 2016 r. poz. 599 ze zm.). Ta ustawa zawiera generalne odesłanie do k.p.a. (art. 18 u.p.e.a.). Zastosowanie znajdują tutaj także poszczególne przepisy k.p.c. – między innymi w kwestii powództwa przeciwegzekucyjnego o zwolnienie zajętej rzeczy od egzekucji administracyjnej (art. 842 k.p.c.).

Regulacje k.p.c. weszły w życie 1 stycznia 1965 r. Zastąpiły one wcześniejszy Kodeks postępowania cywilnego, który powstał z połączenia rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego oraz 27 października 1932 r. – Prawo o sądowym postępowaniu egzekucyjnym (pisownia oryginalna). Określone w tych przepisach regulacje sądowego postępowania egzekucyjnego weszły w życie 1 stycznia 1933 r. – wcześniej obowiązywały regulacje częściowe, a także regulacje byłych państw zaborczych⁷. Warto zwrócić uwagę na fakt, że mimo upływu lat i licznych nowelizacji obecne regulacje sądowego postępowania egzekucyjnego stanowią wyraźną kontynuację regulacji z lat 30. ubiegłego wieku.

Natomiast przepisy u.p.e.a weszły w życie 1 stycznia 1967 r. Zastąpiły one dotychczasowe regulacje, tj. rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o postępowaniu przymusowym w administracji (pisownia oryginalna), które obowiązywało od 24 kwietnia 1928 r., a także dekret z dnia 28 stycznia 1947 r. o egzekucji administracyjnej świadczeń pieniężnych, który wszedł w życie 1 marca 1947 r. zastępując ustawę z dnia 10 marca 1932 r. o przejęciu egzekucji administracyjnej przez władze skarbowe oraz o postępowaniu egzekucyjnym władz skarbowych (weszła w życie 18 kwietnia 1932 r.). Również

19 stycznia 2011 r., V CSK 204/10 (www.sn.pl).

⁵ *Vide* art. 1064¹–1064¹³ k.p.c.

⁶ *Vide* art. 1053 k.p.c.

⁷ Dz.U. z 1930 r. Nr 83, poz. 651; Dz.U. z 1932 r. Nr 93, poz. 803; Dz.U. z 1932 r. Nr 112, poz. 934 ze zm.

w tym przypadku wcześniej obowiązywały regulacje częściowe, a w głównej mierze regulacje byłych państw zaborczych⁸.

3.2. Zarys procedur

Sądowe postępowanie egzekucyjne znajduje zastosowanie przede wszystkim do spraw z zakresu prawa prywatnego. Zgodnie z aktualną regulacją, w postępowaniu tym wierzyciel egzekwujący dochodzi należnego świadczenia od dłużnika egzekwowanego na podstawie tytułu wykonawczego. Podobnie w postępowaniu egzekucyjnym w administracji wierzyciel dochodzi od zobowiązanego (zwanego dawniej także egzekutem) określonego obowiązku na podstawie tytułu wykonawczego. Postępowanie to ma zastosowanie do spraw o charakterze publicznoprawnym.

Należy zwrócić uwagę na fakt, że w przeciwieństwie do egzekucji sądowej, w postępowaniu egzekucyjnym w administracji wierzyciel ma nie tylko prawo, ale i obowiązek podjąć czynności zmierzające do zastosowania egzekucji (art. 6 u.p.e.a.). Ponadto przed wszczęciem egzekucji administracyjnej, wierzyciel musi upomnieć zobowiązanego na jego koszt i zagrozić mu przeprowadzeniem egzekucji (art. 15 u.p.e.a.).

W obu wypadkach dochodzone może być świadczenie zarówno pieniężne, jak i niepieniężne. Charakter świadczenia determinuje jednak możliwe sposoby egzekucji. Warto wskazać, że katalog dostępnych metod przeprowadzenia egzekucji jest szerszy w przypadku postępowania egzekucyjnego – np. o możliwość zastosowania przymusu bezpośredniego w przypadku świadczeń o charakterze niepieniężnym⁹.

Istotną różnicą pomiędzy obydwooma postępowaniami jest powstanie ich podstawy – tytułu wykonawczego. W postępowaniu egzekucyjnym w administracji to wierzyciel, będący często również organem egzekucyjnym, jest wystawcą tego tytułu. W przypadku postępowania sądowego tytuł wykonawczy powstaje w drodze nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności przez sąd (w określonych przypadkach referendarza sądowego) w tzw. postępowaniu klauzulowym. Kodeks postępowania cywilnego wyraźnie wskazuje, jakie dokumenty mogą stanowić tytuł egzekucyjny oraz na jakich zasadach nadaje im się klauzulę wykonalności¹⁰. Judykatura doprecyzowała, że tytuł egzekucyjny musi nadawać się do przymusowego wykonania w egzekucji, tj. zawierać wyraźne sformułowanie obowiązku świadczenia, określać jego rodzaj, wierzyciela, dłużnika oraz ewentualnie czas wykonalności świadczenia¹¹.

Zasadność oraz wymagalność świadczenia wskazanego w tytule wykonawczym nie podlega weryfikacji ani w sądowym postępowaniu egzekucyjnym, ani w postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Jednakże w przypadku egzekucji administracyjnej organ

⁸ Dz.U. z 1928 r. Nr 36, poz. 342; Dz.U. z 1932 r. Nr 32, poz. 328; Dz.U. z 1947 r. Nr 21, poz. 84 ze zm.

⁹ Por. przepisy części trzeciej, tytułu II i III k.p.c. oraz przepisy działu II i III u.p.e.a. Możliwość zastosowania przymusu bezpośredniego w ramach administracyjnej egzekucji świadczenia o charakterze niepieniężnym – art. 148 i n. u.p.e.a.

¹⁰ *Vide* art. 777, 782 oraz 1082 k.p.c.

¹¹ Uchwały SN: z dnia 26 czerwca 2002 r., III CZP 38/02 (www.sn.pl), z dnia 10 lutego 2006 r., III CZP 127/05 (www.sn.pl).

egzekucyjny bada z urzędu dopuszczalność postępowania egzekucyjnego i może do niego nie przystąpić¹².

Egzekucję przeprowadzają organy egzekucyjne: w przypadku sądowego postępowania egzekucyjnego są to sąd i komornik sądowy, w przypadku postępowania egzekucyjnego w administracji – wskazany w ustawie organ¹³. W obu postępowaniach podejmują one działanie na podstawie wniosku wierzyciela, ponadto egzekucja sądowa może być wszczęta także wskutek żądania określonych podmiotów, a egzekucja administracyjna – z urzędu¹⁴. W przypadku sądowego postępowania egzekucyjnego wniosek powinien zawierać m.in. wskazanie sposobu egzekucji, natomiast w egzekucji administracyjnej, co do zasady, wniosek może zawierać takie wskazanie¹⁵.

Egzekucja świadczeń niepieniężnych przebiega w zależności od danego świadczenia. Natomiast egzekucja świadczeń pieniężnych, co do zasady, polega na zajęciu określonych składników majątkowych dłużnika i, jeśli nie są one pieniędzmi, sprzedaż ich celem uzyskania ekwiwalentu, którym zostanie spełnione świadczenie. Istotne znaczenie ma tutaj pojęcie sprzedaży egzekucyjnej – rzeczy nabyte w ramach egzekucji sądowej są wolne od wszelkich obciążeń, jednakże nabywcy nie przysługują roszczenia z tytułu rękojmi za wady rzeczy¹⁶.

W sądowym postępowaniu egzekucyjnym ten etap, dla odróżnienia od postępowania klauzulowego, określa się mianem właściwego postępowania egzekucyjnego. W dalszym toku postępowanie podziałowe, czyli podział uzyskanej sumy między zaspokajane wierzycielności (w tym także opłacenie podatków oraz kosztów egzekucji)¹⁷.

Oba postępowania mogą zostać zawieszane lub umorzone w przypadkach określonych prawem. W przypadku postępowania sądowego umorzenie może nastąpić z urzędu lub na wniosek, w przypadku postępowania administracyjnego tylko z urzędu. Umorzenie postępowania egzekucyjnego wymaga wydania postanowienia i co do zasady skutkuje uchyleciem dokonanych czynności egzekucyjnych, jednak bez uszczerbku dla praw osób trzecich. O ile umorzenie sądowego postępowania egzekucyjnego nie pozbawia wierzyciela prawa do powtórnego wszczęcia egzekucji, o tyle w przypadku postępowania egzekucyjnego w administracji ponowne wszczęcie egzekucji dopuszczalne jest jedynie w drodze wyjątku¹⁸.

Ukończenie sądowego postępowania egzekucyjnego w sposób inny niż umorzenie stwierdza komornik postanowieniem. Wynik egzekucji w takim wypadku należy odnotować na tytule wykonawczym, który należy zatrzymać w aktach lub zwrócić wierzycielowi, jeśli świadczenie nie zostało zaspokojone w całości. Natomiast zakończenie postępowania egzekucyjnego w administracji w sposób inny niż umorzenie nie wymaga wydania żadnego rozstrzygnięcia¹⁹.

¹² Por. art. 804 k.p.c. oraz art. 29 u.p.e.a.

¹³ Por. art. 759 k.p.c. oraz art. 19 i 20 u.p.e.a.

¹⁴ *Vide* art. 796 k.p.c. oraz 26 u.p.e.a.

¹⁵ Por. art. 797 k.p.c. oraz art. 28 i 30 u.p.e.a.

¹⁶ *Vide* art. 879 k.p.c.

¹⁷ *Vide* przepisy działu VIII tytułu II części III k.p.c. oraz rozdział 9 działu II u.p.e.a.

¹⁸ Por. art. 824–826 k.p.c. oraz 59 i 60 u.p.e.a.

¹⁹ Por. art. 816 k.p.c. oraz wyrok NSA z dnia 19 maja 1992 r., III SA 38/92 (www.nsa.gov.pl).

4. Postępowanie upadłościowe

4.1. Regulacje prawne

Od początku bieżącego roku polskie prawo przewiduje już wyłącznie jedno postępowanie upadłościowe. Reguluje je ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2015 r. poz. 233 ze zm.). Jednakże do końca 2015 roku ustawa ta nosiła nazwę „Prawo upadłościowe i naprawcze” i obejmowała dwa postępowania upadłościowe (obejmujące likwidację majątku dłużnika oraz z możliwością zawarcia układu), a także postępowanie naprawcze. Regulacje te będą miały praktyczne znaczenie jeszcze przez jakiś czas²⁰. W miejsce zlikwidowanych postępowań wprowadzono postępowania restrukturyzacyjne: o zatwierdzenie układu, przyspieszone układowe, układowe, sanacyjne. Nie stanowią one egzekucji, lecz są funkcjonalnie powiązane z postępowaniem upadłościowym – teoretycznie powinny mu zapobiec.

Wspomniana wyżej ustawa weszła w życie 1 października 2003 r. zastępując przepisy rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej: z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe oraz z dnia 24 października 1934 r. – Prawo o postępowaniu układowym. Zawarte w nich regulacje weszły w życie 1 stycznia 1935 r. Wcześniej obowiązywały regulacje byłych państw zaborczych²¹. Podobnie jak w przypadku sądowego postępowania egzekucyjnego, przepisy prawa upadłościowego stanowią wyraźną kontynuację regulacji z lat 30. ubiegłego wieku.

4.2. Zarys postępowania

Jak już wspomniano, postępowanie upadłościowe klasyfikuje się jako egzekucję uniwersalną, tj. prowadzoną na rzecz wszystkich wierzycieli z całego majątku upadłego. Postępowanie to może zostać zainicjowane wyłącznie przez wniosek o ogłoszenie upadłości dłużnika. Może, a w określonych sytuacjach musi, on zostać złożony przez samego dłużnika (w przeważającej mierze będącego przedsiębiorcą). Może też być złożony przez wierzycieli. Podstawą takiego wniosku jest niewypłacalność dłużnika, tj. utrata wykonywania przezeń swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych.

Do końca ubiegłego roku wniosek musiał określać wnioskowany sposób przeprowadzenia postępowania: likwidacyjny lub układowy. Przy czym sąd powinien był ogłosić upadłość układową, jeśli dawałaby szanse większego zaspokojenia wierzycieli, a dotychczasowe zachowanie dłużnika nie poddawało w wątpliwość wykonania układu. W pozostałych przypadkach należało ogłosić upadłość likwidacyjną, chyba że propozycje układowe przewidywały układ likwidacyjny. Sąd miał też kompetencję do zmiany sposobu przeprowadzenia upadłości.

Natomiast nowością są przepisy przewidujące możliwość dołączenia do wniosku także wniosku o zatwierdzenie warunków sprzedaży przedsiębiorstwa dłużnika lub jego części.

²⁰ Por. przepisy przejściowe ustawy z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. z 2016 r. poz. 1574 ze zm.).

²¹ Dz.U. z 1934 r. Nr 93, poz. 834 i 836 ze zm.

Powinien on wskazywać cenę sprzedaży oraz nabywcę. Uwzględnienie wniosku przez sąd jest uwarunkowane możliwością uzyskania w ten sposób większej (albo przynajmniej zbliżonej) kwoty od sumy uzyskanej przy likwidacji na zasadach ogólnych.

W postępowaniu układowym sąd mógł zwołać wstępne zgromadzenie wierzycieli celem podjęcia uchwały określającej sposób prowadzenia postępowania upadłościowego, wyboru rady wierzycieli oraz przyjęcia układu – jeśli został on zawarty, sąd wydawał postanowienie o ogłoszeniu upadłości układowej i zatwierdzał układ.

Tak więc kolejnym etapem po złożeniu wniosku o ogłoszenie upadłości jest wydanie przez sąd postanowienia o ogłoszeniu upadłości, które jest skuteczne i wykonalne z dniem jego wydania. W postanowieniu tym wskazuje się syndyka – upadły bowiem traci możliwość zarządzania swoim majątkiem, który staje się masą upadłości, właśnie na rzecz syndyka. Także w przypadku tej formy egzekucji ustawa wskazuje wyłączenia przedmiotowe – przede wszystkim odsyłając do wyłączeń zawartych w k.p.c. (w odniesieniu do sądowego postępowania egzekucyjnego), a także wskazując inne wyłączenia. Czynności syndyka są nadzorowane przez sędziego-komisarza, który kieruje tokiem postępowania.

W przypadku upadłości układowej sąd wyznaczał natomiast zarządcę (jeśli upadły tracił możliwość zarządzania swoim majątkiem) lub nadzorcę sądowego (jeśli upadły zachował prawo do zarządu swoim majątkiem).

Postanowienie określa też termin w jakim wierzyciele mogą zgłaszać sędziemu-komisarzowi swoje wierzytelności celem uczestnictwa w postępowaniu. Niektóre wierzytelności uwzględniane są na liście z urzędu. Należy przy tym zaznaczyć, że jeszcze niewymagalne zobowiązania upadłego stają się wymagalne z dniem ogłoszenia upadłości. Wierzytelności zgłoszone po tym terminie, nie wpływają na dokonane już czynności, lecz są jedynie uwzględniane w dalszej części postępowania (chyba że zgłoszono wierzytelność już po zatwierdzeniu ostatecznego planu podziału).

Następnie syndyk sporządza listę wierzytelności na podstawie przekazanych mu przez sędziego-komisarza odpisów zgłoszenia wierzytelności. Lista jest uzupełniana systematycznie o wierzytelności niezgłoszone w terminie. Lista jest następnie zatwierdzana (ewentualnie prostowana lub uzupełniana) przez sędziego-komisarza. Ponadto syndyk ustala skład masy upadłościowej poprzez dokonanie spisu inwentarza, a od początku bieżącego roku także spisu należności.

Syndyk sporządza także plan likwidacyjny, który określa proponowane sposoby sprzedaży składników masy upadłości. Następnie przeprowadza likwidację, w wyniku której uzyskuje środki pieniężne – fundusze masy upadłości, które w dalszej kolejności podlegają podziałowi między wierzycieli na zasadach określonych w ustawie. Są oni zaspokajani zgodnie z kolejnością wynikającą z kategorii, do których należą ich wierzytelności. Dzieje się to w ramach wykonania planu podziału, jaki syndyk przedstawia sędziemu-komisarzowi, a następnie zatwierdza sąd. Po wykonaniu planu podziału sąd stwierdza zakończenie postępowania upadłościowego, a upadły odzyskuje prawo zarządu własnym majątkiem.

W toku postępowania sędzia-komisarz może zwołać zgromadzenie wierzycieli – w sytuacjach określonych w ustawie. W szczególności w sprawach wymagających uchwały. Ponadto sędzia-komisarz powołuje, z urzędu lub na wniosek, radę wierzycieli, która służy pomocą syndykowi, jak również kontroluje jego czynności, a także udziela zezwolenia na wskazane w ustawie czynności.

W upadłości układowej zgromadzenie wierzycieli miało m.in. kompetencję do przyjęcia układu – w razie jego nieprzyjęcia sąd zmieniał postępowanie upadłościowe na likwidacyjne. Podobnie działo się w razie uprawomocnienia się postanowienia sądu o odmowie zatwierdzenia układu (ze względu na jego niezgodność z prawem lub pewność co do jego niewykonania). Po uprawomocnieniu się postanowienia zatwierdzającego układ sąd wydawał postanowienie o zakończeniu postępowania upadłościowego. Ostatnim etapem było zaś wydanie postanowienia o wykonaniu układu wydawane, jeśli układ został wykonany.

To uprawnienie zgromadzenia wierzycieli przetrwało likwidację upadłości układowej – obecnie w każdym postępowaniu upadłościowym istnieje możliwość zawarcia układu. Propozycje układowe może składać upadły, wierzyciel lub syndyk.

W sytuacjach określonych ustawą istnieje także możliwość umorzenia postępowania upadłościowego.

5. Wpływ postępowania upadłościowego na postępowania egzekucyjne

5.1. Postępowanie upadłościowe (dawniej: obejmujące likwidację majątku dłużnika)

5.1.1. Regulacja

Kwestię zbiegu postępowania egzekucyjnego – zarówno sądowego, jak i administracyjnego – z postępowaniem upadłościowym, które do końca ubiegłego roku nosiło nazwę postępowania upadłościowego obejmującego likwidację majątku dłużnika, reguluje obecnie art. 146 pr. up. Przed wejściem w życie obecnej ustawy kwestię tę regulował artykuł 62 pr. up. z 1934 r., który od ogłoszenia tekstu jednolitego rozporządzenia²², tj. od 24 października 1991 r., nosił numer 63.

Dynamika zmian tej regulacji nie jest duża. W czasie obowiązywania pr. up. z 1934 r. przepis znowelizowano tylko raz – w 1997 r. Zmiana ta dotyczyła rozszerzenia zakresu zastosowania tego przepisu. Natomiast przepis pr. up. znowelizowano dwukrotnie – w 2009 r. i 2015 r. Zmiany te jednak nie dotyczyły istoty postępowania w razie zbiegu egzekucji – sam mechanizm eliminacji zbiegu jest taki sam od początku obowiązywania polskich regulacji dotyczących postępowania upadłościowego.

Ustęp 1 artykułu 146 reguluje kwestie postępowań egzekucyjnych wszczętych przed dniem ogłoszenia upadłości, jednakże już w literaturze pod rządem pr. up. z 1934 r. uznano rozumując *a fortiori*, że wyrażony w tym przepisie zakaz kontynuowania postępowania egzekucyjnego dotyczy także egzekucji syngularnych także po ogłoszeniu upadłości²³. Z drugiej jednak strony przyjmuje się także, że dotyczy on tylko postępowań egzekucyjnych skierowanych do składników masy upadłości²⁴.

²² Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm.

²³ A. Jakubecki, *Pravo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, LEX 2011, pkt 1 komentarza do art. 146.

²⁴ *Ibidem*, pkt 2 komentarza do art. 146.

W obecnym brzmieniu stanowi on, że takie postępowanie skierowane do majątku wchodzącego w skład masy upadłościowej ulega zawieszeniu z mocy prawa z dniem ogłoszenia upadłości. Natomiast po uprawomocnieniu się tego postanowienia – umarza się je także z mocy prawa. Nie jest zatem prawnie dopuszczalne prowadzenie żadnej egzekucji syngularnej w trakcie egzekucji uniwersalnej – byłoby to sprzeczne z jej istotą²⁵. Należy jednak podkreślić, że sprzeczność taka nie zachodzi, jeżeli egzekucja syngularna skierowana jest do składników majątkowych nieobjętych postępowaniem upadłościowym²⁶.

Warto podkreślić, że zawieszenie postępowania egzekucyjnego uniemożliwia jedynie podejmowanie dalszych czynności – dokonane pozostają jednak w mocy. Dopiero umorzenie postępowania egzekucyjnego powoduje uchylene dokonanych czynności zgodnie z właściwymi przepisami. Artykuł 146. ust. 1 zdanie 3 wskazuje tutaj jednak pewien wyjątek – po ogłoszeniu upadłości można dokonać przysądzenia nieruchomości, jeśli przybicia prawomocnie udzielono przed ogłoszeniem upadłości, a nabywca egzekucyjny wpłaci w terminie cenę nabycia²⁷. Choć sformułowanie to *prima facie* zdaje się odnosić do sądowego postępowania egzekucyjnego, to należy pamiętać, że art. 146 odnosi się *lege non distinguente* zarówno do egzekucji cywilnej, jak i administracyjnej.

Poprzednia redakcja tego przepisu zawierała ten sam mechanizm, lecz dotyczący postępowania egzekucyjnego wierzytelności podlegającej zgłoszeniu do masy upadłości²⁸. Celem zmiany treści tego przepisu jest „wylimitowanie możliwości kontynuowania jakichkolwiek postępowań egzekucyjnych w toku postępowania upadłościowego”²⁹. Niemniej zdaniem autorów tej zmiany syndyk powinien wykonać zobowiązanie dochodzone w postępowaniu egzekucyjnym dotyczącym wierzytelności niepodlegającej zgłoszeniu do masy upadłości³⁰.

Warto zwrócić uwagę na pogląd, zgodnie z którym z poprzedniej redakcji tego przepisu można było wywnioskować, iż postępowania dotyczące wierzytelności uwzględnianych z urzędu na liście wierzytelności toczyły się dalej. Pod tym względem za bardziej poprawną uznaje się wcześniejszą redakcję tego artykułu (z 2003 r.), która obejmowała postępowania egzekucyjne wszczęte przeciwko upadłemu³¹.

Nowelizacją z 2009 r. wprowadzono także zdanie 3 ustępu 1, które wskazuje, że „zawieszenie postępowania egzekucyjnego nie stoi na przeszkodzie przysądzeniu własności

²⁵ Wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 3 kwietnia 2006 r., I SA/Wr 1078/05 (www.nsa.gov.pl).

²⁶ Podobnie P. Nazarewicz, *Charakter postępowania upadłościowego oraz wpływ upadłości na procesowe postępowanie cywilne*, PPH 1992, nr 1, s. 14.

²⁷ P. Feliga, *Część II. Prawo upadłościowe. Rozdział 25. Wpływ ogłoszenia upadłości na cywilne postępowania sądowe, przed sądem polubownym, administracyjne i sądownoadministracyjne (procesowe skutki ogłoszenia upadłości)*, [w:] *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe. System prawa handlowego*, t. 6, A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz (red.), Warszawa 2016, s. 878.

²⁸ Art. 1 ustawy z dnia 6 marca 2009 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze, ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym oraz ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. z 2009 r. Nr 53, poz. 434).

²⁹ Uzasadnienie, druk sejmowy VII kadencji nr 2824, s. 74.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ F. Zoll, *Opinia w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze, ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym (druk nr 654)*, Warszawa 2008, uwagi do art. 1 pkt. 48 projektu ustawy.

nieruchomości, jeżeli przybicia udzielono przed ogłoszeniem upadłości, a nabywca egzekucyjny wpłaci w terminie cenę nabycia”. Pozostało ono obecnie bez zmian.

Ustę 2 przedmiotowego artykułu brzmi dokładnie (z uwzględnieniem ewolucji form językowych) tak, jak brzmiał w treści rozporządzenia z 1934 r. Normuje on kwestię sum uzyskanych w zawieszonym postępowaniu egzekucyjnym a jeszcze niewydanych – zgodnie z jego regulacją zostają one przelane do masy upadłości. Warto wskazać, że do końca obowiązywania pr. up. z 1934 r. ustę 2 był ostatnim w tym artykule.

Najnowsza nowelizacja wprowadziła także art. 146 ust. 2a, który reguluje kwestię sum uzyskanych ze sprzedaży w postępowaniu egzekucyjnym składników majątkowych obciążonych rzeczowo – zdaniem autorów nowelizacji, utrzymanie realnego znaczenia zabezpieczeń rzeczowych wymaga, aby sumy te były traktowane w postępowaniu upadłościowym tak samo, jak sumy uzyskane z likwidacji obciążonych rzeczowo składników masy upadłości³².

Ustę 3 w brzmieniu uzyskanym w drodze ostatniej nowelizacji, reguluje kwestię kierowania do składników masy upadłości postępowań egzekucyjnych oraz zabezpieczających po dniu ogłoszenia upadłości – co do zasady jest ono niedopuszczalne, aczkolwiek ustawa przewiduje pewne wyjątki w zakresie zabezpieczeń. W zakresie postępowań egzekucyjnych wcześniej kwestię tę regulował ustę 4 – również uznając wszczynanie ich po dniu ogłoszenia upadłości za niedopuszczalne, gdy kierowane są do składników masy upadłości. Do zmian, które weszły w życie 1 stycznia b.r., uznawano wnioskując *a contrario*, że regulacja ta nie dotyczy wierzytelności niepieniężnych – obecnie zakaz dotyczy wszelkich wierzytelności³³. Warto podkreślić, że regulacja ta wyszła naprzeciw sporom, jakie uwidoczniły się w doktrynie i judykaturze pod rządami pr. up. z 1934 r.³⁴

W doktrynie oraz judykaturze podnosi się, że regulacja art. 146 pr. up. przesądza o prymacie postępowania upadłościowego nad egzekucyjnym³⁵.

5.1.2. Praktyka

Orzecznictwo ujawnia szereg trudności z praktycznym zastosowaniem wyżej opisanej regulacji. Pierwsza kwestia wymagająca wyjaśnienia dotyczy kwestii natury formalnej – czy zawieszenie bądź umorzenie postępowania z mocy prawa wymaga wydania postanowienia. Uznaje się, że wydanie w tym przedmiocie postanowienia jest zbędne³⁶. Natomiast jeśli takie postanowienie zostanie wydane, to ma ono moc deklaratoryjną, a nie konstytutywną³⁷

³² Uzasadnienie, druk sejmowy VII kadencji nr 2824, s. 75.

³³ Por. A. Jakubecki, *Pravo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, LEX 2011, pkt 15 komentarza do art. 146; S. Gurgul, *Pravo upadłościowe. Pravo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2016, pkt 2 komentarza do art. 146.

³⁴ Szerzej P. Nazarewicz, *op. cit.*, s. 15 i n.

³⁵ P. Dragon, [w:] A. Witosz, A.J. Witosz (red.), *Pravo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 413, także orzecznictwo: np. wyrok WSA w Krakowie z dnia 27 listopada 2008 r., III SA/Kr 394/08 (www.nsa.gov.pl).

³⁶ Wyrok SA w Warszawie z dnia 29 listopada 2013 r., VI ACa 1354/12 (www.ms.gov.pl), także P. Zimmermann, *Pravo upadłościowe. Pravo restrukturyzacyjne*, Warszawa 2016, s. 293 oraz P. Feliga, *op. cit.*, s. 879.

³⁷ Uchwała SN z dnia 16 maja 1996 r., III CZP 44/96 (www.sn.pl), także P. Dragon, *op. cit.*, s. 407.

–umorzenie następuje bowiem z mocy samego prawa (tj. decyzji ustawodawcy), a zatem nie jest czynnością organu egzekucyjnego³⁸.

Pojawia się jednak postulat *de lege ferenda*, aby w drodze postanowienia sędziego-komisarza następowało stwierdzenie zawieszenia postępowania egzekucyjnego, tak aby zachować spójność z przepisami prawa restrukturyzacyjnego, które takie rozwiązanie przewiduje (choćby postanowienie takie jest bez znaczenia dla samego zawieszenia postępowania egzekucyjnego)³⁹. Należy przy tym dodać, że organy egzekucyjne są upoważnione do wydania zaświadczenia o zawieszeniu albo umorzeniu egzekucji na wniosek wierzyciela i syndyka masy upadłości⁴⁰.

Należy jednak podkreślić, że konsekwencje opisane w pr. up. wywołuje dopiero postanowienie o ogłoszeniu upadłości dłużnika – samo złożenie wniosku w tym przedmiocie nie ma wpływu na możliwość kontynuowania, czy wszczynania przeciw dłużnikowi postępowań egzekucyjnych⁴¹. Jednakże zgodnie z art. 36 pr. up. po złożeniu wniosku o ogłoszenie upadłości sąd niezwłocznie orzeka w przedmiocie zabezpieczenia – z urzędu lub na wniosek. Zabezpieczenie takie może obejmować zawieszenie postępowania egzekucyjnego – art. 39 pr. up. W związku z tą regulacją powstała sporna kwestia, czy sąd zawieszając postępowanie egzekucyjne może jednocześnie uchylić dokonane zajęcie⁴².

Co ciekawe, w praktyce polskich sądów miał powstać pogląd, że postanowienia o zawieszeniu postępowania egzekucyjnego nie dostarcza się organowi egzekucyjnemu⁴³. Obecnie kwestię tę rozstrzyga jednak ust. 3 rzeczonego artykułu – postanowienie takie dostarcza się zarówno wierzycielowi, jak i organowi egzekucyjnemu.

W orzecznictwie uwidocznił się problem braku regulacji przepływu informacji dotyczących wydania postanowienia o ogłoszeniu upadłości, jak i jego uprawomocnienia⁴⁴. Najnowsza zmiana przepisów pr. up. zdaje się wychodzić naprzeciw tym problemom – znowelizowany art. 53 ust. 5 pr. up., nakłada obowiązek poinformowania o wydaniu postanowienia o ogłoszeniu upadłości znane sądowi organy egzekucyjne prowadzące egzekucję przeciw upadłemu. W uzasadnieniu do projektu ustawy podnosi się, że taka regulacja służy umożliwieniu organom egzekucyjnym zastosowanie się do regulacji art. 146 pr. up.⁴⁵

Następną kwestią budzącą wątpliwości jest problem, czy opisane wyżej przepisy stoją na przeszkodzie kontynuowaniu wszczętego postępowania klauzulowego, które formalnie stanowi część sądowego postępowania egzekucyjnego. Judykatura stoi na stanowisku, że nie. Uzasadnieniem takiego stanowiska jest fakt, że postępowanie klauzulowe służy jedynie przygotowaniu przyszłego postępowania nie stanowiąc postępowania egzekucyjnego *sensu*

³⁸ Wyrok SN z dnia 31 marca 2000 r., III CKN 872/00 (LEX nr 51878).

³⁹ P. Feliga, *op. cit.*, s. 880.

⁴⁰ S. Gurgul, *op. cit.*, pkt 1 komentarza do art. 146 *in fine*.

⁴¹ Wyrok NSA z dnia 10 stycznia 2012 r., II FSK 1182/10 (LEX nr 1113567).

⁴² A. Hrycaj, *Wpływ postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości na postępowanie egzekucyjne*, PPE 2006, nr 7–8, s. 61–62.

⁴³ A. Malmuk-Cieplak, *Wpływ postępowania upadłościowego na postępowanie egzekucyjne*, PPC 2015, nr 3, s. 387.

⁴⁴ Wyrok SO w Krakowie z dnia 28 stycznia 2014 r., II Ca 1667/13 (www.orzeczenia.krakow.so.gov.pl).

⁴⁵ Uzasadnienie, druk sejmowy VII kadencji nr 2824, s. 70.

*stricto*⁴⁶. Wydana w ten sposób klauzula przeciw upadlemu umożliwi wierzycielowi wszczęcie postępowania egzekucyjnego wyłącznie przeciw upadlemu, czyli skierowanego do mienia niewchodzącego w skład masy upadłości.

Wiąże się to z następnym problemem – jeśli wierzytelność została zgłoszona do listy wierzytelności, to po zakończonym postępowaniu upadłościowym nie można dochodzić jej na drodze sądowej. Nie oznacza to jednak, że w ogóle nie można jej dochodzić⁴⁷. Podstawą takiego stanowiska jest fakt, że wyciąg z listy wierzytelności (wraz z adnotacją, w jakim stopniu wierzytelność została zaspokojona) stanowi tytuł egzekucyjny – zatem prawa wierzyciela są już zabezpieczone i wydanie kolejnego merytorycznego orzeczenia w przedmiocie tej wierzytelności doprowadziłoby do stworzenia dwóch tytułów egzekucyjnych dotyczących tej samej wierzytelności⁴⁸.

Inną kwestią, która zawiła przed sądami, była możliwość wykonania kary grzywny nałożonej na dłużnika celem wymuszenia wykonania obowiązku określonego w tytule wykonawczym. Stwierdzono, że umorzenie postępowania egzekucyjnego pociąga za sobą także uchylene czynności egzekucyjnych – w tym nałożonej kary grzywny⁴⁹.

Czasami przepisy przewidują odpowiedzialność osób trzecich za zobowiązania dłużnika, których egzekucja okazała się bezskuteczna⁵⁰. Problemem jest, jak ocenić skuteczność egzekucji, jeśli postępowanie egzekucyjne zostało umorzone z mocy prawa z powodu uprawnienia się postanowienia o ogłoszeniu upadłości.

Dominuje stanowisko, że dla ostatecznej oceny, czy egzekucja wierzytelności była bezskuteczna należy zbadać, czy i w jakim stopniu wierzytelność została zaspokojona z funduszy masy upadłości (jeśli wierzytelność podlegała zgłoszeniu do masy upadłości)⁵¹. Sam fakt, że toczy się postępowanie upadłościowe nie znaczy, że wierzyciel ma faktyczną szansę zaspokojenia swojej wierzytelności⁵². Niemniej jego umorzenie ze względu na brak w masie upadłości środków pozwalających na pokrycie kosztów postępowania świadczy o bezskuteczności egzekucji⁵³. Jednakże w orzecznictwie można także spotkać stanowisko, że o bezskuteczności egzekucji wobec upadłego należy mówić już w momencie ogłoszenia upadłości⁵⁴. Warto

⁴⁶ Postanowienie SA w Poznaniu z dnia 22 lutego 2013 r., I ACz 127/13 (www.ms.gov.pl), postanowienie SA w Łodzi z dnia 7 marca 1993 r., I ACz 138/93 (www.ms.gov.pl), a także postanowienie SA w Poznaniu z dnia 5 września 2013 r., I ACz 1466/13 (www.ms.gov.pl).

⁴⁷ Por. wyrok WSA w Rzeszowie z dnia 6 maja 2009 r., II SA/Rz 470/08 (www.nsa.gov.pl).

⁴⁸ Wyrok SA w Krakowie z dnia 6 marca 2014 r., I ACa 1343/12 (www.ms.gov.pl).

⁴⁹ Postanowienie WSA w Kielcach z dnia 21 kwietnia 2006 r., II SA/Ke 87/05 (www.nsa.gov.pl), podobnie wyrok WSA w Warszawie z dnia 27 marca 2008 r., III SA/Wa 381/08 (www.nsa.gov.pl).

⁵⁰ Por. art. 116 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2015 r. poz. 613 ze zm.) oraz art. 299 ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 1578 ze zm.).

⁵¹ Wyrok SA w Szczecinie z dnia 7 października 2014 r., III AUa 58/14 (www.ms.gov.pl), a także wyrok NSA z dnia 26 lutego 2015 r., II FSK 27/13 (www.nsa.gov.pl).

⁵² Wyrok SA w Białymstoku z dnia 4 kwietnia 2014 r., I ACa 852/13 (www.ms.gov.pl).

⁵³ Wyrok SA w Katowicach z dnia 7 sierpnia 2012 r., III AUa 2679/11 (www.ms.gov.pl), a także wyrok SA w Szczecinie z dnia 23 maja 2013 r., III AUa 440/12 (www.ms.gov.pl).

⁵⁴ Wyrok SA w Łodzi z dnia 27 marca 2013 r., III AUa 1082/12 (www.ms.gov.pl).

zaznaczyć, że problem ten jest źródłem licznego, lecz monotonnego orzecznictwa sądów administracyjnych⁵⁵.

Problem ten ma znaczenie także w kwestii kosztów egzekucyjnych powstałych w związku z postępowaniami egzekucyjnymi w administracji. Artykuł 64c ust. 4 u.p.e.a. wskazuje, że w razie niemożności ściągnięcia kosztów egzekucyjnych od zobowiązanego pokrywa je wierzyciel. Czy ogłoszenie upadłości dłużnika świadczy o niemożności ściągnięcia tych długów, a zatem stanowi wystarczającą przesłankę do obciążenia wierzyciela tymi kosztami? Utrwalone orzecznictwo wskazuje, że tak⁵⁶.

W związku z tym problemem powstała też kwestia, kto jest wierzycielem dłużnika z tytułu kosztów egzekucyjnych, a zatem kto jest uprawniony do zgłoszenia tych kosztów do masy upadłościowej. Organ egzekucyjny, czy wierzyciel? Ugruntowane, sięgające jeszcze czasów poprzedniej regulacji⁵⁷, orzecznictwo w tej kwestii wskazuje, że organ egzekucyjny prowadzi egzekucję na rzecz i ryzyko wierzyciela i to wierzyciel jest uprawniony względem dłużnika także z tytułu kosztów egzekucyjnych⁵⁸.

Ma to bardzo istotne znaczenie. Mianowicie art. 64e ust. 4 pkt 1 u.p.e.a. stwarza możliwość umorzenia kosztów egzekucyjnych m.in. w razie ich nieściągalności od zobowiązanego. Paradoksalnie omówione wcześniej obciążenie wierzyciela przez organ egzekucyjny kosztami egzekucyjnymi ze względu na niemożność ich ściągnięcia nie jest równoznaczne z ich nieściągalnością. Dlaczego? Ogłoszenie upadłości dłużnika uniemożliwia dalsze prowadzenie postępowania egzekucyjnego, a zatem ściągnięcie kosztów egzekucyjnych przez organ egzekucyjny, jednakże nie stoi na przeszkodzie, aby kwoty te były dochodzone przez wierzyciela w ramach postępowania upadłościowego⁵⁹.

Kolejną grupę problemów stanowią problemy związane z przekazaniem do masy upadłości sum uzyskanych w zawieszonym postępowaniu egzekucyjnym, a niewydanych. Przeważające stanowisko wskazuje, że wydaniu podlegają kwoty wyegzekwowane przed zawieszeniem postępowania egzekucyjnego, jeśli nie zostały do tego czasu wydane⁶⁰. Należy odnotować stanowisko judykatury, w myśl którego nie można powoływać się na wydanie kwot, które wyegzekwowano (a nie tylko uzyskano) po zawieszeniu postępowania egzekucyjnego⁶¹.

Rozważyć w tym kontekście należy kwestię ewentualnej szkody, jaka może powstać na skutek przekazania niewypłaconych sum uzyskanych w zawieszonym postępowaniu egzekucyjnym do masy upadłości. Szkodę taką może ponieść np. komornik, któremu z tej przyczyny nie zostaną wypłacone należne mu koszty postępowania egzekucyjnego.

⁵⁵ Wyroki NSA: z dnia 10 marca 2015 r., I FSK 123/14 (www.nsa.gov.pl); z dnia 26 lutego 2015 r., II FSK 146/14 (www.nsa.gov.pl); z dnia 26 listopada 2014 r., I GSK 532/13 (www.nsa.gov.pl).

⁵⁶ Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 17 maja 2005 r., I SA/Gd 196/05 (www.nsa.gov.pl); wyrok WSA w Łodzi z dnia 25 października 2012 r., III SA/Łd 742/12 (LEX nr 1234738).

⁵⁷ Wyrok NSA – Ośrodka Zamiejscowego w Gdańsku z dnia 27 kwietnia 2001 r., I SA/IISA/Gd 996/2000 [za:] wyrok WSA w Gdańsku z dnia 17 maja 2005 r., I SA/Gd 196/05 (www.nsa.gov.pl).

⁵⁸ Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 17 maja 2005 r., I SA/Gd 196/05 (www.nsa.gov.pl).

⁵⁹ Wyrok WSA w Olsztynie z dnia 30 listopada 2005 r., I SA/Ol 385/05 (www.nsa.gov.pl).

⁶⁰ S. Gurgul, *op. cit.*, pkt 4 komentarza do art. 146.

⁶¹ Wyrok NSA z dnia 10 stycznia 2012 r., II FSK 1182/10 (www.nsa.gov.pl).

Orzecznictwo stoi w tym wypadku na stanowisku, że postępowanie podziałowe stanowi część postępowania egzekucyjnego i podlega zawieszeniu i umorzeniu na takich samych zasadach⁶². Zatem osoba, której nie wyplacono należnych jej sum, gdyż zostały one przekazane do masy upadłości, może ich dochodzić na zasadach określonych prawem upadłościowym. Ponadto, gdyby niewydanie tych kwot nastąpiło wskutek naruszenia przez organ egzekucyjny przepisów dotyczących toku postępowania, osoba taka mogłaby także dochodzić odszkodowania od organu w wysokości różnicy między sumą, jaką uzyskałaby w postępowaniu egzekucyjnym, a sumą, jaką prawdopodobnie otrzymałaby w postępowaniu upadłościowym⁶³. Warto zwrócić uwagę, że postępowanie podziałowe jest traktowane inaczej niż postępowanie klauzulowe.

Z drugiej strony należy wskazać, że jeżeli organ egzekucyjny wyda wierzycielom wyegzekwowane kwoty mimo obowiązku przelania ich do masy upadłości, to może to być źródłem jego odpowiedzialności odszkodowawczej⁶⁴. Syndyk ma bowiem w takiej sytuacji dwa roszczenia: jedno przeciwko wierzycielom, którzy otrzymali wyegzekwowane kwoty z naruszeniem prawa (na podstawie art. 405 k.c.); drugie, odszkodowawcze, wobec organu egzekucyjnego (na podstawie art. 417 § 1 k.c.)⁶⁵. Naganna, zdaniem niektórych, w tym względzie jest także praktyka komorników, którzy potrącają własne wynagrodzenie z kwoty przekazywanej do masy upadłości⁶⁶. Należy podkreślić, że prawo nie przewiduje możliwości tego typu potrącenia⁶⁷.

Podobnie rzecz ma się z kwestią zapłaty podatku od towarów i usług należnego za czynności dokonane w toku egzekucji poprzedzającej ogłoszenie upadłości. Po ogłoszeniu upadłości zapłata należnego podatku przez komornika stanowi świadczenie nienależne zubażające masę upadłości, gdyż do zapłaty dochodzi *de facto* składnikami masy upadłości. Należności podatkowe powstałe przed dniem ogłoszenia upadłości stanowią wierzytelności zaliczane do kategorii III i powinny być zaspokojone z masy upadłościowej zgodnie z ustawowo określoną kolejnością zaspokajania wierzytelności, tj. po spłaceniu wierzytelności należących do kategorii I i II. Działanie odwrotne można zakwalifikować jako delikt. Zatem zapłacony podatek podlega zwrotowi do masy upadłości⁶⁸.

Odmienne do kwestii kosztów egzekucyjnych próbowano podejść w orzecznictwie sądów administracyjnych⁶⁹. Przepis mówi o przelaniu do masy upadłości sum wyegzekwowanych, lecz niewydanych. Gdyby zaś organ egzekucyjny był jednocześnie wierzycielem z tytułu kosztów egzekucyjnych, to wyegzekwowanie przezeń tych kosztów byłoby równoznaczne z ich wydaniem – innymi słowy: sumy te nie podlegałyby zwrotowi do masy

⁶² Wyrok SA w Gdańsku z dnia 16 lipca 2013 r., I ACa 219/13 (www.ms.gov.pl).

⁶³ S. Gurgul, *op. cit.*, pkt 5 komentarza do art. 146.

⁶⁴ Wyrok SA w Warszawie z dnia 20 kwietnia 2010 r., I ACa 39/10 (LEX nr 1642957).

⁶⁵ *Ibidem*, a także R. Adamus, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2016, pkt 5 komentarza do art. 146.

⁶⁶ P. Zimmerman, *op. cit.*, s. 294.

⁶⁷ P. Feliga, *op. cit.*, s. 879.

⁶⁸ Wyrok SA w Łodzi z dnia 25 czerwca 2015 r., I ACa 1836/14 (www.ms.gov.pl).

⁶⁹ Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 4 lutego 2010 r., I SA/Gd 921/09 (www.nsa.gov.pl).

upadłości. Pogląd ten nie wytrzymał jednak próby przed Naczelnym Sądem Administracyjnym⁷⁰. Niemniej należy odnotować, że problem nieuprawnionego egzekwowania (lub pobierania) kosztów egzekucyjnych pojawia się często także w przypadku postępowania egzekucyjnego w administracji⁷¹.

Warto odnotować także, dzisiaj już tylko historyczny spór o dopuszczalność egzekucji wierzytelności pieniężnych, które powstały po ogłoszeniu upadłości w związku z, co do zasady, działaniami syndyka⁷². Kwestię tę normuje obecnie art. 146 ust. 3 – zakazując wszczynania postępowań egzekucyjnych świadczeń pieniężnych z masy upadłości. Zatem wierzytelności takie podlegają zaspokojeniu w ramach postępowania upadłościowego zgodnie z art. 343 pr. up.

5.2. Postępowanie upadłościowe z możliwością zawarcia układu

5.2.1. Regulacja

Problem zbiegu postępowania egzekucyjnego z postępowaniem upadłościowym z możliwością zawarcia układu regulowały artykuły 140 i 141 pr. up. Ze względu na fakt, że instytucja upadłości układowej funkcjonowała wyłącznie pod rządami obecnej ustawy, były to jedyne przepisy regulujące tę kwestię. Treść tego przepisu została zmieniona tylko raz – zmiana weszła w życie 2 maja 2009 r.⁷³ – w uzasadnieniu projektu ustawy wskazano, że celem tej nowelizacji była nie tyle zmiana dotychczasowych relacji między postępowaniami, lecz wprowadzenie jaśniejszej i konsekwentnej terminologicznie regulacji⁷⁴.

Przepisy te odmiennie regulowały wpływ ogłoszenia upadłości układowej na postępowania egzekucyjne dotyczące wierzytelności objętych z mocy prawa układem oraz nieobjętych. Problem, które wierzytelności są z mocy prawa objęte układem, a które nie rozstrzygają artykuły 272 i 273 pr. up. Objęte układem są wierzytelności powstałe przed ogłoszeniem upadłości dłużnika jednak z pewnymi wyjątkami – dla przykładu warto wskazać należności alimentacyjne, należności ze stosunku pracy.

Postępowanie egzekucyjne dotyczące wierzytelności z mocy prawa objętych układem ulegało zawieszeniu z mocy prawa z dniem ogłoszenia upadłości. Po ogłoszeniu upadłości nie wolno było wykonać wydanego przed ogłoszeniem upadłości postanowienia

⁷⁰ Wyrok NSA z dnia 10 stycznia 2012 r., II FSK 1182/10 (LEX nr 1113567); por. także S. Gurgul, *op. cit.*, pkt 6 komentarza do art. 146.

⁷¹ Oprócz cytowanych wcześniej orzeczeń, por. także wyrok WSA w Gdańsku z dnia 3 kwietnia 2012 r., I SA/Gd 168/12 (LEX nr 1136907).

⁷² A. Jakubecki, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, LEX 2011, pkt 14 komentarza do art. 146 oraz cytowane tam orzecznictwo: uchwała SN z dnia 18 kwietnia 2000 r., III CZP 3/00 (OSN 2000, nr 11, poz. 196); wyrok SN z dnia 21 maja 2002 r., III RN67/01 (OSNP 2003, nr 6, poz. 139). Szerzej na temat sporu także: T. Kohorewicz, *Zasada wyłączności postępowania upadłościowego*, Pr. Spółek 2001, nr 11, s. 43–46.

⁷³ Por. art. 1. ustawy z dnia 6 marca 2009 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze, ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym oraz ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. z 2009 r. Nr 53, poz. 434).

⁷⁴ Uzasadnienie, druk sejmowy VI kadencji nr 654, s. 9.

o zabezpieczeniu dotyczącego tych wierzytelności. Ponadto sędzia-komisarz mógł na wniosek upadłego lub zarządcy uchylić zajęcia dokonane przed ogłoszeniem upadłości w postępowaniu egzekucyjnym lub zabezpieczającym dotyczącym takiej wierzytelności, jeśli jest to konieczne dla dalszego prowadzenia przedsiębiorstwa. Sumy uzyskane w postępowaniu egzekucyjnym, a jeszcze niewydane przelewane były do masy upadłości po uprawomocnieniu się postanowienia o ogłoszeniu upadłości. W doktrynie podnosi się, że regulacja art. 140 pr. up. dotyczy zarówno postępowań egzekucyjnych przed, jak i po ogłoszeniu upadłości⁷⁵.

Natomiast w przypadku wierzytelności nieobjętych z mocy prawa układem na wniosek upadłego bądź zarządcy sędzia-komisarz mógł zawiesić do trzech miesięcy postępowania egzekucyjne takich wierzytelności, jeśli egzekucję skierowano do rzeczy niezbędnej do prowadzenia przedsiębiorstwa. Niemniej nie mogło to dotyczyć egzekucji każdej wierzytelności – dla przykładu nie mogła być zawieszona egzekucja świadczeń alimentacyjnych. W doktrynie podnosi się, że takie postępowania można zawiesić więcej niż raz – tak długo, jak długo nie pozostanie przekroczony maksymalny trzymiesięczny czas zawieszenia⁷⁶. Istnieją jednak zdania odrębne w tej kwestii⁷⁷. Warto podkreślić, że jest to jedyny przykład sytuacji, w której wydanie postanowienia o zawieszeniu postępowania egzekucyjnego jest niezbędne.

5.2.2. Praktyka

W orzecznictwie spotykane są sformułowania, że kwestia zbiegu postępowań egzekucyjnych z postępowaniem upadłościowym z możliwością zawarcia układu została wyczerpująco uregulowana w ustawie⁷⁸. Niemniej i w tym przypadku można wskazać pewne kwestie sporne.

Jedną z nich jest wątpliwość, czy ogłoszenie upadłości układowej stoi na przeszkodzie orzekaniu o kosztach pełnomocnika w postępowaniu zabezpieczającym. Jak wyżej wskazano, po ogłoszeniu upadłości nie można wykonać zapadłego wcześniej postanowienia o zabezpieczeniu wierzytelności z mocy prawa objętej układem. Niemniej, w orzecznictwie wskazano, że ogłoszenie upadłości nie tamuje orzekania o kosztach poniesionych przez dłużnika przed ogłoszeniem upadłości⁷⁹.

Inną kwestią jest określenie, czy w przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego na skutek uprawomocnienia się postanowienia o ogłoszeniu upadłości z możliwością zawarcia układu można mówić o bezskuteczności egzekucji. Ze względu na treść art. 14 ust. 1 pr. up., który ogłoszenie upadłości układowej uzależnia od większego prawdopodobieństwa zaspokojenia wierzycieli w tym postępowaniu niż w upadłości likwidacyjnej, co do zasady ogłoszenie upadłości układowej wskazuje na posiadanie majątku przez dłużnika⁸⁰. Zatem w takim wypadku nie można stwierdzić bezskuteczności egzekucji⁸¹.

⁷⁵ Postanowienie SA w Poznaniu z dnia 11 czerwca 2013 r., I ACz 951/13 (www.ms.gov.pl).

⁷⁶ P. Dragon, *op. cit.*, s. 409; por. także A. Malmuk-Cieplak, *op. cit.*, s. 396 i cytowana tam literatura.

⁷⁷ G. Sikorski, *Wpływ ogłoszenia wobec dłużnika upadłości z możliwością zawarcia układu na dopuszczalność prowadzenia postępowania egzekucyjnego dotyczącego wierzytelności zabezpieczonej rzeczowo*, PPE 2015, nr 1, s. 45.

⁷⁸ Postanowienie SA w Poznaniu z dnia 11 czerwca 2013 r., I ACz 951/13 (www.ms.gov.pl).

⁷⁹ Postanowienie SA w Poznaniu z dnia 8 lipca 2013 r., I ACz 958/13 (www.ms.gov.pl).

⁸⁰ Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 11 stycznia 2013 r., I ACz 67/13 (www.ms.gov.pl).

⁸¹ Wyrok SA w Szczecinie z dnia 20 listopada 2014 r., I ACa 387/14 (www.ms.gov.pl).

Ponadto w doktrynie pojawił się także spór co do tego, czy zawieszenie na skutek ogłoszenia upadłości układowej dotyczy także postępowań egzekucyjnych dotyczących wierzytelności zabezpieczonych zgodnie z art. 273 ust. 2 i 3 pr. up. – w głównej mierze wierzytelności zabezpieczonych rzeczowo. Wskazany artykuł reguluje kwestię wierzytelności nieobjętych układem, wymieniając między nimi właśnie tego typu wierzytelności. Wydaje się jednak, że wierzytelności zabezpieczone rzeczowo nie są objęte układem tylko do wartości zabezpieczenia, chyba że inaczej wynika z ich charakteru⁸². Innymi słowy – po ogłoszeniu upadłości układowej postępowanie egzekucyjne wierzytelności zabezpieczonych rzeczowo może być skierowane wyłącznie do przedmiotu zabezpieczenia⁸³. Można jednak spotkać także zdanie odrębne – sam fakt zabezpieczenia rzeczowego wyklucza w całości daną wierzytelność z układu, zatem w takiej sytuacji możliwa jest jej egzekucja także z innych składników majątkowych⁸⁴.

Warto podkreślić, że zawieszenie postępowania egzekucyjnego w trybie art. 141 pr. up. to jedyny przykład sytuacji, w której wydanie postanowienia o zawieszeniu postępowania egzekucyjnego na skutek ogłoszenia upadłości dłużnika jest niezbędne. Związana z tym jest jednak kwestia sporna, jaka uwidoczniła się w doktrynie – czy konieczne jest wydanie postanowienia o wznowieniu postępowania po upływie czasu, na jaki je zawieszono? Zdaniem jednych jest to konieczne – prawo nie przewiduje bowiem możliwości podjęcia z mocy prawa zawieszono postępowania⁸⁵. Zdaniem innych – takie postanowienie jest zbędne ze względu na jasność prawa w tej kwestii⁸⁶.

6. Podsumowanie

Opisane wyżej sposoby egzekucji pozwalają wierzyć, że żaden dłużnik nie ucieknie przed swoim długiem, zatem każdemu oddane zostanie jego prawo. Jednak przy opisanej wielości procedur, nierzadko skomplikowanych, istnieje realne ryzyko kolizji postępowań egzekucyjnych. Polski system prawny posiada skromne, lecz efektywne normy prawne rozstrzygające dalsze postępowanie w takim wypadku. Podkreślenia wymaga stabilność regulacji prawnej w tym zakresie – zjawisko niestety nietypowe. Niemniej, każda regulacja prawna jest źródłem problemów, jakie rozwiązać musi judykatura.

Analiza orzecznictwa prowadzi do ciekawego wniosku, że prawdopodobnie najistotniejszą kwestią wpływu postępowania upadłościowego na egzekucyjne jest możliwość wszczęcia postępowania wobec osób trzecich odpowiadających za zobowiązania dłużnika. Kluczowa jest tutaj ocena, kiedy można mówić o bezskuteczności egzekucji – co stanowi jedną z przesłanek tej odpowiedzialności. W tej kwestii orzecznictwo, proporcjonalne do regulacji prawnych, wykazuje dużą stabilność (szczególnie w przypadku orzecznictwa sądów administracyjnych).

⁸² A. Malmuk-Cieplak, *op. cit.*, s. 393.

⁸³ G. Sikorski, *op. cit.*, s. 47.

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ A. Malmuk-Cieplak, *op. cit.*, s. 396.

⁸⁶ G. Sikorski, *op. cit.*, s. 45.

Po wtóre, do rangi równie istotnych problemów urastają koszty egzekucyjne – wiele orzeczeń dotyczy sytuacji, w których organy egzekucyjne (zarówno w egzekucji cywilnej, jak i administracyjnej) próbowały uzyskać te kwoty mimo prawomocnego postanowienia o ogłoszeniu upadłości dłużnika.

Wreszcie, analiza orzecznictwa dowodzi, jak istotnym problemem w razie zbiegu postępowań jest prawidłowy obieg informacji między organami upadłościowymi a egzekucyjnymi – warunkujący wykonanie normy prawnej regulującej wpływ postępowania upadłościowego na postępowanie egzekucyjne. Na tym polu należy ocenić pozytywnie najnowsze zmiany w prawie upadłościowym – czas pokaże, na ile rzeczywiście rozwiążą one ten problem.

At the crossroads of proceedings – concurrence of enforcement and insolvency procedures

S u m m a r y

Every debtor has to pay his debts – if he does not, then there are proper legal procedures to enforce him to fulfil his obligations. In Polish law the most important of them are enforcement procedures – both judicial and administrative. Nevertheless, insolvency proceeding is also regarded as such a mechanism. Since there are many of such proceedings, it is possible that in one case two or more of them might be used. What is the result of such concurrence? Answer to that question may be provided only after a proper analysis of law regulation on such situations and corresponding judicial decisions. This analysis leads to surprising conclusions. In fact these regulations seem to be in the group of the most stable regulations in Polish law – they seem to be a direct continuation of regulations on that issue enforced in early 30s. However, the judicial decisions show that there are still some practical questions that are left unanswered by the legislator.